

Vådan av att åka som volontär

Många människor vill idag hitta medvetna, etiska sätt att resa. Volontärbete har blivit en allt vanligare form av turism. Lotta Green skriver om fenomenet utifrån sina egna erfarenheter.

Det var inte barnen som uttryckligen frågade efter att bli omhändertagna och utbildade av utlänningar – det var vi som ville göra det.

**Hur flyger man egentligen på en etisk semesterresa nuförtiden?
Svar: Man flyger inte.**

Så kan man kortfattat beskriva dagens resediskurs, som mestadels går ut på artikel efter artikel som konstaterar hur mycket flygtrafiken bidrar till den globala, annalkande naturkatastrofen. Trots att flygresor på sistone har kritiserats starkt, är det svårt att ruska av sig föreställningen om resan som en genomgående positiv och omvälvande företeelse. Resor förändrar människor. Resor vidgar vyer. Det är ju roligt att resa. Därför är det inte konstigt att resor som man intalar sig att kombinerar nytta med nöje har blivit allt mer populära – som att åka som volontär. Kanske volunturismen växer i takt med att folk blir medvetna om världens ojämlikheter, att den blir ett sätt för oss västerlänningar att "betala tillbaka" till världen för att vi är så lyckligt lottade, litet som att köpa utsläppsätter.

Men hur vettigt är det egentligen med volunturism?

År 2008 åkte jag som volontär till ett barnhem i Guatemala. Tanken var att kombinera intresset för världen med att lära sig spanska och samtidigt hjälpa till på ett lokalt plan. I teorin tyckte jag att den här kombinationen var rent oslagbar: Jag kunde roa mig och samtidigt göra nytta. Kunde det ens finnas något att ifrågasätta här?

Barnhemmet fanns på en ö som låg en bit ifrån närmaste tätort, som i princip bestod av en avgasig trafikknutpunkt där bussarna antingen tog paus för att åka vidare upp mot Flores och mayaruinerna, eller nedåt mot Guatemala City och de andra turistorterna. Barnhemmet var i princip självförsörjande: Några lokala arbetskarlar och -kvinnor skötte omgivande åkrar, matsal och djurgårdar. Volontärerna hade hand om barnen och skolan, som förutom barnhemsbarnen också tog emot barn från de omgivande byarna.

Trots att donationer strömmade in med jämna mellanrum och chefen, som höll till i ett separat hus, visade tecken på ett illa dolt lyxliv, verkade donationerna aldrig leda till några konkreta förändringar. Omständigheterna var ytterst primitiva: Flickornas hus var fullt av fladder-

möss som bet dem i tårna om nätterna, pojknas tillhåll riskerade att falla ihop vid jordbävningar som förekom relativt ofta. Alla hade löss. El fanns ingenstans förutom i det lilla kontoret vid hamnen. Maten var ensidig, bestod till största delen av ris, bönor och tortillas, vilket ledde till att volontärerna ofta försåg sig med sin egen mat som de köpte i stan.

Trots att omständigheterna var enkla, var stämningen bland volontärerna alltid uppsluppen och god. Den nobla känsla som vi bar med oss när vi kom, att vi gör något gott för världen och att vi är outhärliga, satte sig som en tyst och orubblig överenskommelse i väggarna. Jag trivdes i stort sett och de flesta omkring mig verkade ha "the time of their life", men ändå var det någonting som gnagde, en känsla av att någonting var på tok. Instinktivt ville jag inte knyta några närmare kontakter med barnen eftersom det skulle ha känts fel då jag ändå skulle lämna dem två månader senare. Nästan varje vecka var det någon volontär som åkte hem och så blev det avsked, varpå båten kom med nya volontärer som stannade allt från några dagar till flera månader. Jag insåg att barnens liv i princip gick ut på att träffa människor som kom och gick. Ibland var barnen uppenbart frustrerade när volontärerna inte alltid förstod vad de menade, eftersom volontärerna talade så dålig spanska.

Jag jobbade som gymnastik- och handarbetslärare. Det krävdes ingen som helt yrkeserfarenhet vare sig av mig eller någon av de andra volontärerna, som till största del bestod av ungdomar från USA, Europa och Australien. Det fanns heller inget uttalat krav på hur länge man skulle stanna.

Så småningom gick det upp för mig vad som var fel: det var att vi västerlänningar och våra upplevelser stod i fokus. Barnens, de omgivande byarnas och skolans framtid kom i andra hand, hur svårt det än var för oss att se det.

Barnhemmet gav oss en möjlighet att åka någonstans där vi på ett enkelt sätt och för en billig slant kunde få kontakt med en främmande kultur. Samtidigt som vi fick livserfarenheter och övning i spanska, hade vi tid att umgås, festa med och knyta kontakter med andra volontärer. Det var inte barnen som uttryckligen frågade efter att bli

omhändertagna och utbildade av utlänningar – det var vi som ville göra det.

Viktoria Olausson säger i *Volonturism – en riskfylld verksamhet* (Omvärlden, 2016) att volontärresor kan liknas vid ett slags nykolonialism. I takt med det växande intresset för volontärbete har också privata företag med vinstintresse som främsta drivkraft kommit in på marknaden. Risken med volontärverksamhet, menar Olausson, är att man cementerar ett beroende av volontärers närvaro, eftersom verksamheten bygger på deras insatser.

Det säger ju sig självt när man tänker på det, att ett rättvist fördelat bistånd skulle göra betydligt mer nytta för till exempel det ställe jag åkte till. Lokalbefolkningen hade kunnat utbildas, de hade själva kunnat ha hand om skolan och barnhemmet, fler arbetsmöjligheter hade uppstått för det omgivande samhället och ekonomin hade fått möjlighet att växa.

När jag åkte som volontär fanns ingen tanke på att jag, genom mina pengar och min närvaro, skulle kunna bidra till en ohållbar verksamhet. Jag var helt inställd på att göra någonting som på alla plan var enbart positivt. Det var först långt senare som jag fick upp ögonen för vad det var som var galet med just den organisation jag var involverad i. Att jag själv reste dit var fullständigt onödigt. De pengar jag betalade för att få komma fördelades antagligen inte rättvist, utan fastnade antagligen hos ledningen.

Jag vill inte att mitt exempel ska avskräcka någon från att åka som volontär, och det finns säkerligen volontärprogram som fungerar och har lyckats kombinera utveckling på lokalt plan med någon form av volunturism. Det jag vill, är att uppmuntra andra som funderar på att åka som volontär att först ställa sig ett par frågor: gör jag med mina kunskaper konkret någon nytta på plats? Hur fungerar organisationen – är den jämlik? Finns det en ledning som sväljer det mesta av resurserna?

Jag hade gärna sett att volontärverksamheten gick i en riktning som skulle gynna tillväxt och utbildning i de länder där volunturismen är som aktivast. Det hade varit fint ifall målsättningen alltid hade varit att verksamheterna skulle klara sig utan utomstående hjälp – utan volontärer. Vi behöver faktiskt inte alltid vara med.

Lotta Green är musiker och kulturarbetare

